

Drs. T. van de Steeg
2017

UITGEREKEND MUZIEK

Iedere muziekliefhebber, muziekamateur maar vooral de professionele musicus beseft terdege dat de muzikale uitvoering berust op een geschikte muzikale voordracht. Met andere woorden: iedere geschikte muzikale uitvoering kan dan pas slagen als op een heel geschikte wijze tot een muzikale voordracht wordt gekomen. Wanneer we ons afvragen waarop precies een geschikte muzikale uitvoering berust, dan komen we concreet tot drie belangrijke wezenskenmerken:

- a. Versnellingen en vertragingen
- b. Verschillen in klanksterkte
- c. Andere kenmerken die te maken hebben met articulatie en frasering

Dit essay gaat louter over versnellingen en vertragingen in de muzikale voordracht. Er zijn algemeen bekend twee bekende muzikale termen die precies uitdrukken waar het hier om gaat: *agogiek* en *rubato*. Deze twee termen drukken uit dat in principe alle uitvoerende muziek berust op het muzikale verschijnsel van vertraging en versnelling uitgedrukt in zonet genoemde termen.

In de gehele (klassieke) muzikale wereld wordt als algemeen verondersteld dat de muzikale vertragingen en versnellingen louter arbitrair zijn en hoogstens berusten op louter *gewoonte*, voortgekomen uit de muzikale uitvoeringen van de musici zelf. Tegelijkertijd wordt verondersteld dat de agogiek en het rubato afhankelijk zijn van *muzikale gevoelens* en niet gebonden aan muzikale wetten. Deze algemene opvatting zal ik rigoureuus bestrijden. Met mijn onderzoek toon ik aan dat de muzikale voordracht in het geheel louter berust op vaststaande muzikale wetten die op hun beurt berusten op de natuurwetten. Zo spreek ik over de *fysisch muzikale voordracht*.

Muziek en conventie

Wanneer 10 verschillende pianisten *Für Elise* spelen van L. Von Beethoven, dan zullen we met kleine verschillen 10 verschillende uitvoeringen horen. Dat levert meteen een groot probleem op, want welke uitvoering is de juiste? Een vervolgvraag luidt: bestaat er

überhaupt een perfecte uitvoering? De musicus zal tandenknarsend moeten toegeven dat er geen perfecte uitvoering is. Tegelijkertijd zal hij van mening zijn dat niet iedere uitvoering een geschikte is. Met andere woorden, er is een zekere mate van onderscheid in de beoordeling van een muzikale uitvoering.

Binnen het discours van de muzikale beoefening bestaat er tot nu toe geen rekenkundige maatstaf voor het bepalen van een geschikte of juiste uitvoering. Het is in relatieve zin een kwestie van goede smaak die ten diepste berust op muzikale gevoelens die vervolgens berusten op muzikale modeverschijnselen. Wanneer we als voorbeeld de *Walsen* van Fr. Chopin als voorbeeld nemen die erg afhankelijk zijn van een geschikte voordracht, dan horen we bij iedere gerenommeerde musicus een zekere mate van bewegingsvrijheid die echter louter berust op subjectieve muzikale gevoelens en muzikale gewoontes. Althans zo is de redenatie van iedere musicus. Ik zal echter betogen dat deze gedachtengang niet kan slagen. Met andere woorden, de vermeende relatie tussen muzikaal gevoel en een geschikte of juiste muzikale uitvoering is een onjuiste relatie bij gebrek aan een (muzikaal-fysisch) berekenbare maatstaf. Ik zal aantonen dat er wel een berekenbare maatstaf is.

Muziek en notatie

A.

Tijdens mijn speurtocht van vele jaren naar een objectieve maatstaf van de muzikale voordracht stuitte ik op een curieuze tekortkoming in het muzikale notenschrift:

Wanneer we bijvoorbeeld kwartnoten vergelijken met achtste noten, dan kan het niet anders dan dat achtste noten twee maal zoveel afstand af moeten leggen dan kwartnoten. Ik kan dat eenvoudig op de piano demonstreren. Wanneer ik een stijgende toonladder in kwartnoten en een stijgende toonladder in achtste noten tegelijkertijd laat beginnen, dan legt de toonladder in achtste noten twee maal zoveel afstand af. Echter in ons notenschrift zien we precies het tegengestelde. We bestuderen nauwkeurig twee onderstaande voorbeelden. Voorbeeld C en D laten zien hoe op normale wijze het notenschrift wordt genoteerd. Optisch lijkt het alsof 4 zestiende noten even vlug gaan als 1 kwartnoot, maar dat is feitelijk onjuist. Een achtste noot beweegt twee keer zo vlug als een kwartnoot en een zestiende noot beweegt vier keer zo vlug als een kwartnoot. Echter deze gang van zaken kan in ons notenschrift niet worden genoteerd. Kortom, in zoverre wij de verschillende notenwaarden met elkaar vergelijken, dan kunnen we niet anders concluderen dat noten die een verschillende snelheid hebben, ook een verschillende afstand afleggen, en dit evenredig aan elkaar.

A

B

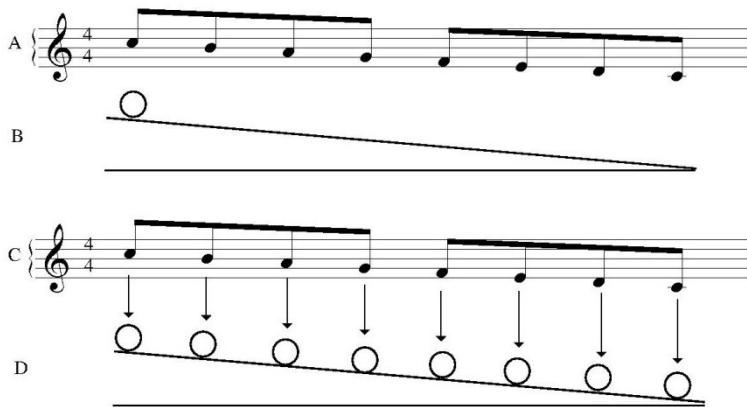
C

D

B.

Er is nog een zeer belangrijke curiositeit aan ons notenschrift. We kijken naar het volgende notenschrift. We zien hier in de rechterhand zestiende noten. Voor ons muzikale besef zijn dat 32 noten in totaal en we zouden er ons huis om verwedden dat we correct zien wat we zien en ook precies begrijpen wat we zien, maar deze zienswijze is grondig onjuist.

Ik toon dat aan met het volgende voorbeeld. We zien in voorbeeld C en D een dalende toonladder en zien daarbij 8 noten. Dat is optisch juist maar voor het begrijpen van de muzikale voordracht onjuist. Wat we dienen te begrijpen is dat voorbeeld A en B in feite laat zien wat er werkelijk aan de hand is. In feite beweegt er één object, bijvoorbeeld een knikker, die op 8 verschillende plaatsen wordt afgebeeld. Ons notenschrift laat zien dat er 8 noten genoteerd staan, maar in feite hebben we te maken met één object dat naar beneden rolt. Nu wordt ook duidelijker, hoop ik, dat we te maken hebben met beweging, tijd én afstand! Het wordt nu zelfs mogelijk de snelheid te meten in geval we dit voorbeeld in de natuur zouden nabootsen.

We worden ons bewust dat onze partituur een genoteerd notensysteem is wat echter een nogal beperkte weergave is van bewegende objecten in de fysische natuur. Met andere woorden, noten in onze partituur zijn genoteerde fixaties in een geconstrueerd notensysteem, maar moeten worden begrepen als bewegende objecten in onze fysische natuur. Langzamerhand kunnen we leren begrijpen dat noten in de partituur te vergelijken zijn met bewegende knikers, maar ook bewegende auto.s, fietsen, enzovoort.

Partituur en fysische natuur

Ons muzikale spel staat in veel gevallen in een partituur. Zo lezen we bijvoorbeeld de noten van *Für Elise* uit de partituur. We zullen erkennen dat er duidelijk sprake is van:

- a. Beweging
- b. Tijdsverloop (een muziekstukje duurt bv. 2 minuut dertig)

Maar we missen een duidelijke component: *afstand*. Dit is echter heel raar. We beseffen dat er een beweging is, we beseffen dat er een verloop van tijd is, maar we missen de afstand. We stuiten hier op een onmogelijkheid. En object dat tijd aflegt, legt ook een afstand af, zelfs al beweegt een object op één en dezelfde plaats (stuijterende bal). Kortom, in normale gevallen legt een bewegend object afstand af en beweegt in tijd. Een auto die beweegt, beweegt in tijd, maar kan dit niet doen zonder afstand af te leggen. Kortom, ieder bewegend object kunnen we waarnemen volgens de fysische wetmatigheid van: $\text{beweging} = \text{afstand in combinatie met tijd}$. En dit is precies wat er in muziek aan de hand is. De muzikale beweging is een blauwdruk van de beweging in de fysische natuur. Zo gauw we muziek gaan begrijpen als een fysische beweging, leren we exact de muzikale snelheid kennen die vanaf dit moment is uit te rekenen.

De muzikale voordracht fysisch begrepen.

Wat levert ons het bovenstaande op? Op de eerste plaats dat de muzikale voordracht een blauwdruk is van de fysische natuur en op de tweede plaats dat de muzikale voordracht uiteindelijk uit te rekenen is. We kunnen als we willen het bewegingsverloop van de noten uitrekenen zoals we het bewegingsverloop kunnen uitrekenen van auto's, fietsen, wandelaars, enzovoort. Maar we hoeven niet eerst allerlei ingewikkelde berekeningen te doen. We hoeven als gewone muzikliefhebbers louter na te bootsen hoe een object in de natuur beweegt. Dat doen we door heel precies ons voor te stellen hoe we zouden bewegen als we de beweging van de noten zouden ondergaan in een achtbaan. Dan kunnen we ons voorstellen dat de beweging versnellend gaat en soms vertragend, geheel afhankelijk van de stijging en daling van de beweging.

Tot slot

Tot nu toe was er geen duidelijke verklaring voor het begrijpen van de muzikale beweging. Ik ben er van overtuigd dat de fysische benadering de enige benadering is die geschikt is voor het begrijpen van de muzikale voordracht. We hebben gezien dat wat we optisch waarnemen niet de juiste weergave is van wat er in feite in de muziek gebeurt. We hebben ook kunnen concluderen dat er sprake was van een gemiste schakel, namelijk de factor *afstand*. Nu we dat recht hebben gezet, zien we ineens dat de muzikale voordracht berust op de fysische wetmatigheid zoals die voor het eerst door I. Newton werd geïntroduceerd. We hoeven slechts onze voorstelling te laten werken op welke wijze objecten in de natuur bewegen en dit projecteren op ons besef van de muzikale uitvoering. Dan zullen we gaan inzien hoe nauw muziek en natuur met elkaar verweven zijn. Ook zullen we bemerken dat ons muzikale spel eenvoudiger wordt om te begrijpen.